

vármegye táblázatait 1920. december 9-én a budapesti 9. felmérési felügyelőség felügyelője, Klima József írta alá, Győr és Komárom vármegyéét 1920. október 18-án Kékessy Gyula (Budapest, 1874. 11. 16. – Győr, 1932. 03. 02.) műszaki tanácsos, felügyelőhelyettes, Zemplén vármegyéét november 19-én, Szabolcsét és Hajdúét december 16-án Majzik Miklós műszaki tanácsos, Szeghy Lajos (Égerszög, 1894. 01. 01. – Budapest, 1966. 07. 11.) mérnöksegéd és Lux Béla (Baglyasalja, 1886. 11. 24. – ?, ?) mérnöksegéd.³

A formanyomtatványok elrendelésének éve is bizonyítja, hogy a táblázatok már 1905-től vezették, és az adatokat frissítve újból és újból átmásolták: 1905 (Bács-Bodrog vm., Békés vm., Hajdú vm., Szabolcs vm., Veszprém vm.), 1907 (Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm.), 1912 (Arad vm., Bereg vm., Bihar vm., Borsod vm., Gömör és Kishont vm., Heves vm., Hont vm., Jász-Nagykun-Szolnok vm., Moson vm., Nógrád vm., Sopron vm., Vas vm.) és 1926 (Abaúj-Torna vm., Baranya vm., Somogy vm., Szatmár vm., Tolna vm., Torontál vm., Zala vm.).

Nem maradtak fenn kimutatások az elcsatolt vármegyék munkálatairól. Az országhatár által felosztott vármegyéknél előfordul, hogy a táblázat tartalmazza az elcsatolt településeket (pl. Sopron vm.), de nem minden esetben (pl. Abaúj-Torna vm.). Ahol felvették az elcsatolt községeket, ott általában áthúzták a neveiket és/vagy a Jegyzet oszlopban megadták az ország nevét.

Ugyanezen adatok alapján készült az az átnézeti térkép, amelynek legalább négy pél-

dánya ismert. A *Magyar Állam területén az országos kataszteri felmérési és telekkönyvi be-tétszerkesztési munkálatok állása az 1913. év végén* című, 1:1 152 000 méretarányú térképet a Pénzügyminisztérium XVIII. ügyosztálya (Országos kataszteri felmérés és állami nyomda) készítette el és a M. Kir. Államnyomda adta ki 1914-ben.⁴ Az évszám átragasztásával 1915-re is „elkészült” a térkép, de a háborús viszonyok miatt tényleges adatváltoztatás bizonyára nem történt.⁵

A táblázatok adatai jól vizualizálhatók annak a poligontérképnek a felhasználásával, amely a K 132723 NKFIA-projekt keretében készült.⁶ A térképeket a QGIS térinformatikai szoftver 3.36.2 verziójában készítettem el. Megjeleníthető a térképen, hogy mely települések szerepelnek a táblázatokban. Azt is lehet ábrázolni, hogy a települések ma melyik ország területéhez tartoznak. Például Sopron és Vas vármegye táblázatában Ausztriához, Zemplén vármegyénél Csehszlovákiához, Vas és Bács-Bodrog vármegyéknél Jugoszláviához csatolt községek szerepelnek.

A táblázatok adattartalma többnyire megegyezik:

- közigazgatási járás (Zemplén és Komárom vármegye táblázatában: megye),
- telekkönyvi hatóság,
- község,
- terület holdban és ölben,
- birtokrészek száma a munkálatok leg-utóbbi állása szerint,
- a részletes felmérés éve,
- a részletes felmérés alapján készült felmé-

3 Kovácsról I. A „Kataszteri Közlöny” zsebnaptára az 1898. évre. Szerk.: DOBROVICVS VIKTOR. Bp., 1898. 29. Halálozás. *Nemzeti Újság*, 8. (1926) 14:9. FS: <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:33S7-9R1P-GL7>. Klima Józsefről I. ZÁVOCZKI ADRIENN: Összefüggések egy telekvásárlás és a kataszteri munka között. *Catastrum*, 4. (2017) 3:28. Kékessyről I. MNL OL, S 92. No. 25/4. Régi szolgálati és minősítési táblázatok, L, M, N, O nevek 261., Országos Széchényi Könyvtár (= OSZK), Gyászjelentés-gyűjtemény: <https://dspace.oszk.hu/handle/20.500.12346/501456#>. Majzikról I. SÁFRÁNY TÍMEA: A debreceni 12. felmérési felügyelőség személyzete 1895 és 1918 között. *Catastrum*, 10. (2023) 2:35. Szeghyről FS: <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:S3HY-DYS3-RW7>, <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:3Q9M-C33H-68QW>, Halálozás. *Geodézia és Kartográfia*, 18. (1966) 5:378. Luxról, aki 1934-ben Lövészre változtatta vezetéknevét I. MNL OL, S 92. No. 25/5. 127.

4 Az 1913. évi állapotot bemutató térkép (ELTE Egyetemi Könyvtár) a Hungaricana Közgyűjteményi Portálon online is tanulmányozható (<https://gallery.hungaricana.hu/hu/EKGrafika/1452124>, elérés ideje: 2024. máj. 20.). MNL OL, S 73 Új szerzeményű térképek (= 73), No. 16/2. OSZK, Térképtár TM 6.024.

5 MNL OL, S 73 No. 16/1., a *Catastrum* honlapján is elérhető: <http://www.catastrum.hu/index.php/hu/mnl-ol/kataszteri-felmeresek> (elérés ideje: 2024. máj. 20.). Hadtörténeti Intézet és Múzeum, Hadtörténeti Térképtár B IX c 43., online: <https://maps.hungaricana.hu/hu/HTTterkeptar/2375> (elérés ideje: 2024. máj. 20.).

6 NÉMETH GÁBOR: Poligontérkép készítése a kataszteri térkép- és iratanyag feltáráshoz. *Catastrum*, 9. (2022) 1:59–64.

rési munkálatok kiigazításának vagy pótlásának éve: újabb részletes felmérés (Zemplénnél és Komáromnál hiányzik), mérnöki helyszínelés, a legutóbbi mérnöki nyilvántartás éve,

- a kataszteri tiszta jövedelem jóváhagyásának éve (Zemplénnél és Komáromnál hiányzik),
- térképmásolat (Zemplénnél és Komáromnál megkülönböztetve a könyomatú és az „autográfiai” másolat) készítésének éve,
- a kataszteri munkálatok betétszerkesztésre átadásának éve vagy napra pontos dátuma,
- a betétszerkesztés megkezdésének éve vagy napra pontos dátuma,
- a betétek közforgalomnak való átadásának éve vagy napra pontos dátuma,
- jegyzet.

Esztergom, Fejér és Győr vármegye táblázataiba kézírással még egy oszlopot beszúrtak: a telekkönyvi hatóság térképpel történő ellátásának évét. Előfordul, hogy nem minden adatot vettek fel a táblázatban, például Zala vármegye esetében a birtokrészletek számát vagy Baranya vármegyéjénél a közigazgatási járás és a telekkönyvi hatóság nevét nem adták meg.

A táblázatokban a települések vagy vármegyenként, vagy járásonként (általában nem szoros) betűrendben szerepelnek. Vannak olyan települések, amelyek két táblázatban is megtalálhatók: például a veszprémi járásbíró-ság mint telekkönyvi hatóság területéhez tartozó 26 Zala vármegyei település Veszprém és Zala vármegye táblázatába is bekerült. Néhány magyarországi település hiányzik, például Budapest, a Somogy vármegyei Szörény, a Baranya vármegyei Hercegszentmárton, a Nógrád vármegyei Csesztve és Bakó, a Szatmár vármegyei Szamosújlak.

Az idők során a közigazgatásilag önálló települések száma is változott, egyes települések megszűntek, új települések alakultak.⁷ Ezzel magyarázható például, hogy Pusztaszentpéter nem szerepel az iratokban, mivel 1926-tól Zalalövő része lett. Ugyanakkor nem csak

közigazgatásilag önálló településeket vettek fel a táblázatban, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyéjénél számos ilyen helységgel találkozhatunk. Erre példa a Kalocsához tartozó Kőégető, Újdrágszél, Telek és Gyarmatsziget, vagy a Kecskeméthez tartozó Bugacmonostor és Koháryszentlőrinc. Bár az utóbbi 1892 és 1913 között ténylegesen önálló volt.

A részletes felmérés évének oszlopában leggyakrabban az első felmérés évét tüntették fel. Kivételt képez például Győr vármegye, ahol a települések nagy részének első felmérésére 1856 és 1857 folyamán került sor. A megye északi települései közül hétnek (Balony, Csiliznyárad, Csilizpatas, Csilizradvány, Kulcsod, Medve, Szap) a felmérésével 1889-ben készültek el. Az 1850-es években felmért településeket a 20. század elején, 1902 és 1909 között újból felmérték, mivel az adatok elavultak. A kataszteri munkák állását tartalmazó táblázatban az újabb felmérés évét adták meg.

Az adatok megjelenítését nehezíti, hogy nem csak közigazgatásilag önálló településeket vettek fel benne, és gyakran eltérő adatokkal. Például a Szabadkához tartozó Csikéria, Kelebia és Tompa is önálló sorban van feltüntetve. Szabadka részletes felmérésének éve 1879, a külterületeknél nincs év megadva. Szabadka mérnöki helyszínelésére 1906-ban került sor, a külterületeken pedig 1923-ban. Ilyen esetben csak egy adatot tudunk megjeleníteni a térképen, Szabadka adatait.

Ha térképre visszük a részletes felmérés évét a táblázatok alapján, akkor tudatosítanunk kell, hogy ez nem mindig az első felmérés évét jelenti. Ennek ellenére látható a térképen, hogy 1856-ban a Dunántúl nyugati részén kezdődtek a felmérési munkák, amelyek 1861–1862-ben szüneteltek, mivel akkor a felmérési személyzet Horvátországban dolgozott. 1863-ban folytatódtak a magyarországi felmérések a kaszai adókerület területén, 12 felmérési felügyelőséget hoztak létre az ország északkeleti felében. 1864-től Dunántúlon is folytatták a mun-

⁷ BAJMÓCZY PÉTER – MAKRA ZSÓFIA – VASÁRUS GÁBOR: A közigazgatásilag önálló települések számának változása és a változások tipizálása Magyarországon. *Településföldrajzi Tanulmányok*, 3. (2014) 1:36–49.

kálatokat. 1867-ben a kataszteri felmérés az önálló államiságát visszanyerő Magyarország Pénzügyminisztériumához került. Ezt követően került sor az ország középső területeinek felmérésére. A 20. század elején újból felmérték az 1850-es években térképezett területeket, főleg azokat a településeket, ahol közben tagosítás vagy vízrendezés miatt jelentős változások történtek. Erre példa Győr vármegye. A vizsgált iratok néhány településnél nem adják meg a felmérést évét (pl. Sopron), de az nem azt jelenti, hogy nem mérték fel azokat. Az 1920-as években néhány településről újabb felmérés készült: Cered, Medveshidegkút, Pogony, Salgótarján, Somoskő, Somoskőújfalu, Alsógöd, Drágszélzállás, Felsőnána, Kalaznó, Miszla, Murga, Varsád, Kübekháza, Újszentiván, Bala-tonalmádi, Csehbánya és Kishidegkút.⁸

1883-ban állították fel a helyszínelési felügyelőségeket, szám szerint négyet. Ezek végezték a mérnöki helyszínelést és a mérnöki nyilvántartást. A mérnöki helyszínelés során az időközi változások tömeges eseteit vezették át a kataszteri munkálatokban, a mérnöki nyil-

vántartás során ezzel szemben a szórványos változásokat.⁹ De helyszínelés ezt megelőzően is folyt. 1874-ben helyszíneltek Somogysárd községet, 1881-ben és 1882-ben több Baranya és Somogy vármegyei települést.¹⁰ Ahol nincs adat, ott sok esetben volt újabb felmérés, például Vas vármegyében.

A „Térképmásolat” oszlop a nyomtatott térkép nyomtatásának éve. A nyomtatott térképmásolatokat adták át betétszerkesztésre. A táblázatból is kiderül, hogy 1866-ban kezdték meg a térképek sokszorosítását, amit 1867-ig a bécsi kataszteri litográfiai intézetben végeztek, utána a budai Államnyomdában.¹¹

Az 1886. évi XXIX. törvénycikk 25. §-a kimondta, hogy a „*a földadókataszteri munkálatokat az állandó kataszteri felmérés alkalmával felvett térképnek egy általok készített másodlatával együtt, az illető telekkönyvi hatóságnak megküldik. A telekkönyvi betétek elkészítése után ez a térkép fogja a hiteles telekkönyvi térképet képezni.*”¹² A vizsgált iratok szerint 1888-tól kezdték átadni a kataszteri munkálatokat a betétszerkesztés céljára.

■ A Fortuna utca 18. 1941–1942 körül. Itt működött a Telekzeti Könyomda 1869–1870-ben, majd a jogutódja, az Államnyomda az új épületbe költözéséig (Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, Budapest Gyűjtemény, 30.335)

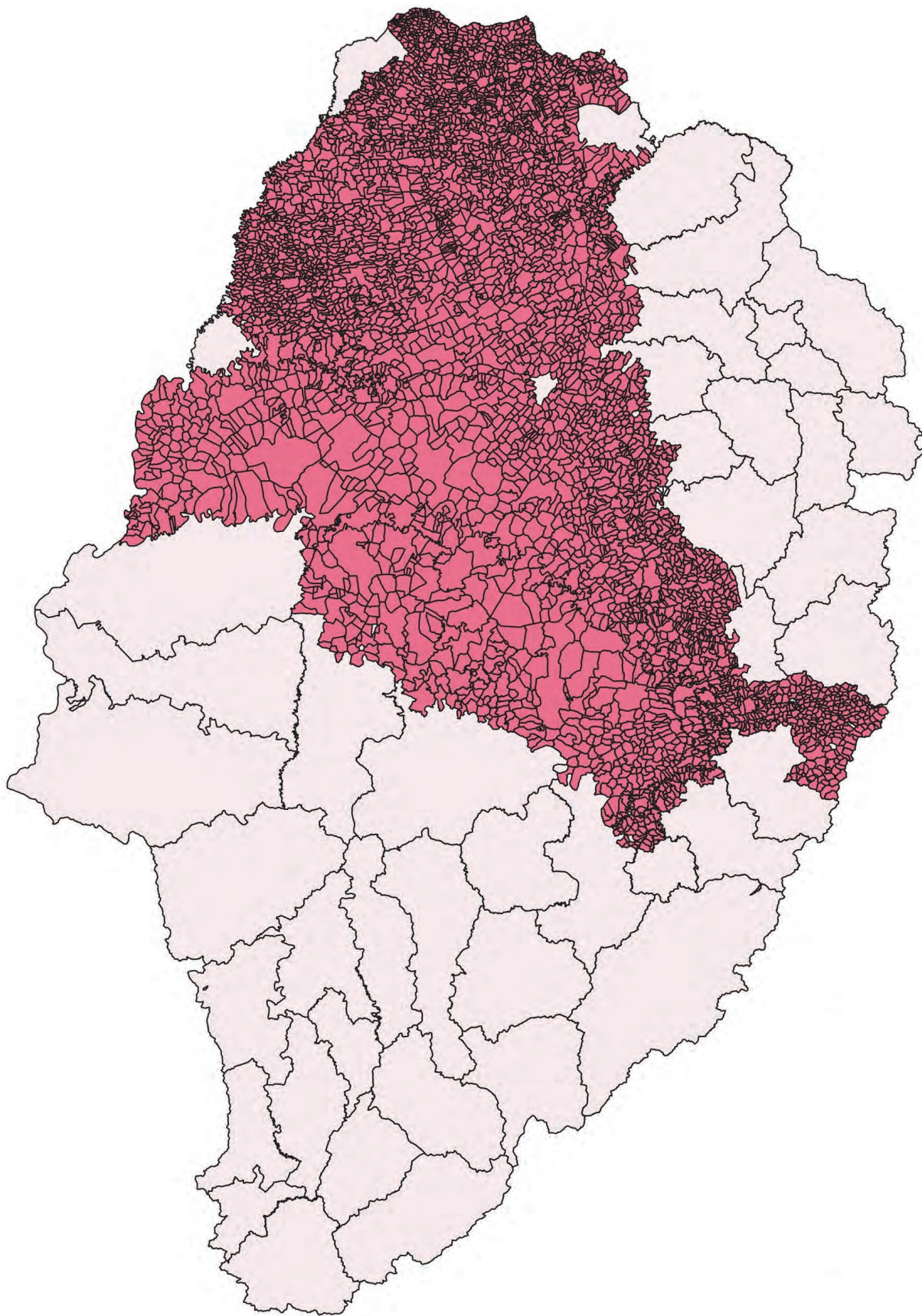
8 TÖRÖK ENIKŐ: A kataszteri részletes felmérés előrehaladása Magyarországon 1856 és 1916 között. *Catastrum*, 2. (2015) 1:11–18. Uő: A kataszteri felmérés szervezete 1850 és 1861 között. *Catastrum*, 8. (2021) 1:3–22.

9 Közgazdaság. *Pesti Hírlap*, 5. (1883) 127:7. ANTALFFY ANDOR: A magyar állami földmérés. *Térképészeti Közlöny*, 3. (1934–1935) 1–2.:22. (= ANTALFFY, 1935).

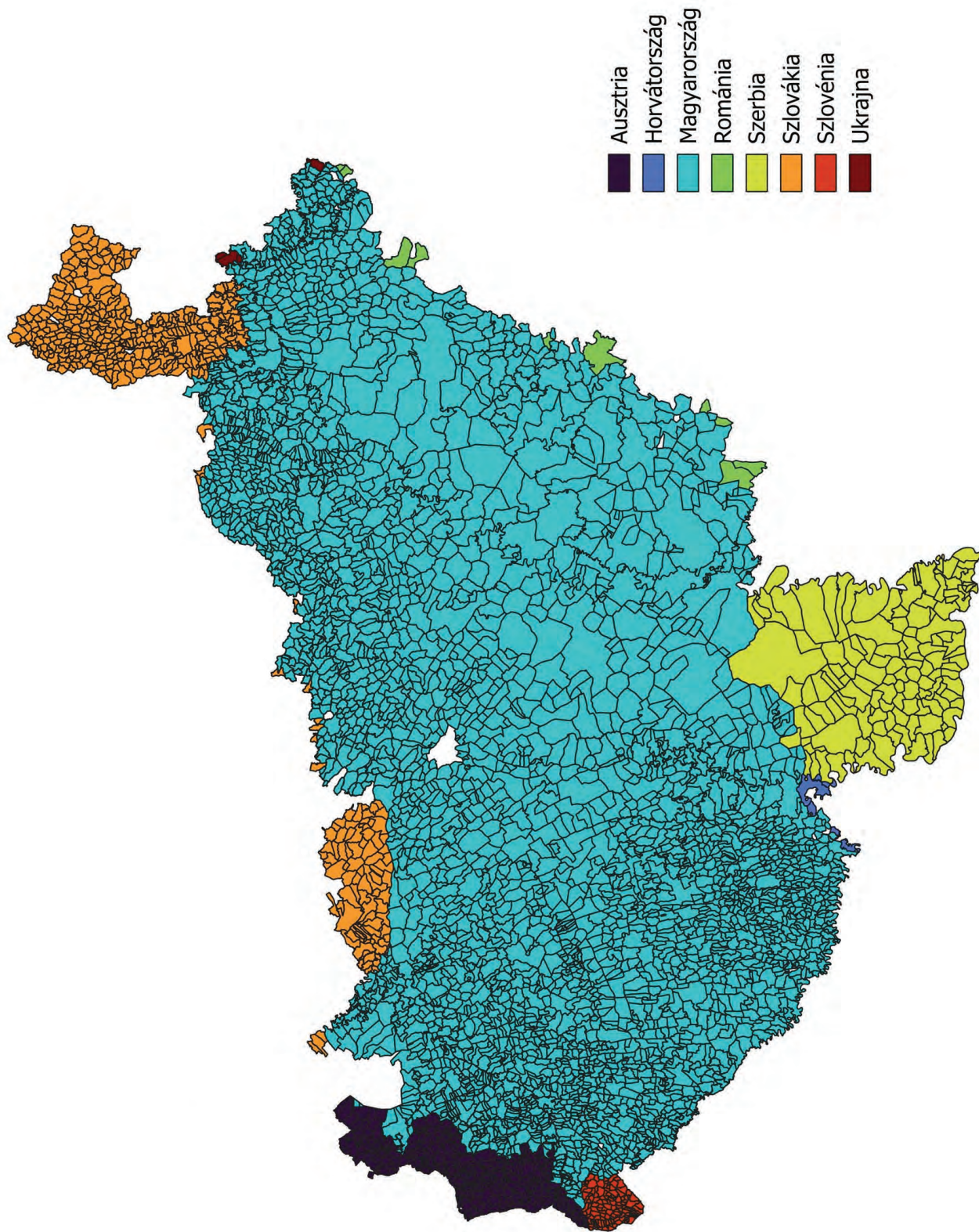
10 Somogy megye, Sárd kisközség. Felméretett 1864, helyszíneltetett 1874. [1:2880] Bp., Államnyomda, 1894. MNL OL, S 78. Térképtár, Kataszteri gyűjtemény, Térképek No. 1505/5–21.

11 TÖRÖK ENIKŐ: Magyarországi kataszteri térképek litografálása Bécsben. *Catastrum*, 10. (2023) 1:3–18. PÁLYI ZSÓFIA KATA: A Magyar Királyi Telekzeti Könyomda Budán. *Catastrum*, 1. (2014) 1:2–19.

12 1886. évi XXIX. törvénycikk a telekkönyvi betétek szerkesztéséről. <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=88600029-TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei?keyword%3Dxxix%25201886> (elérés ideje: 2024. jún. 04.). ANTALFFY, 1935. 22–25.

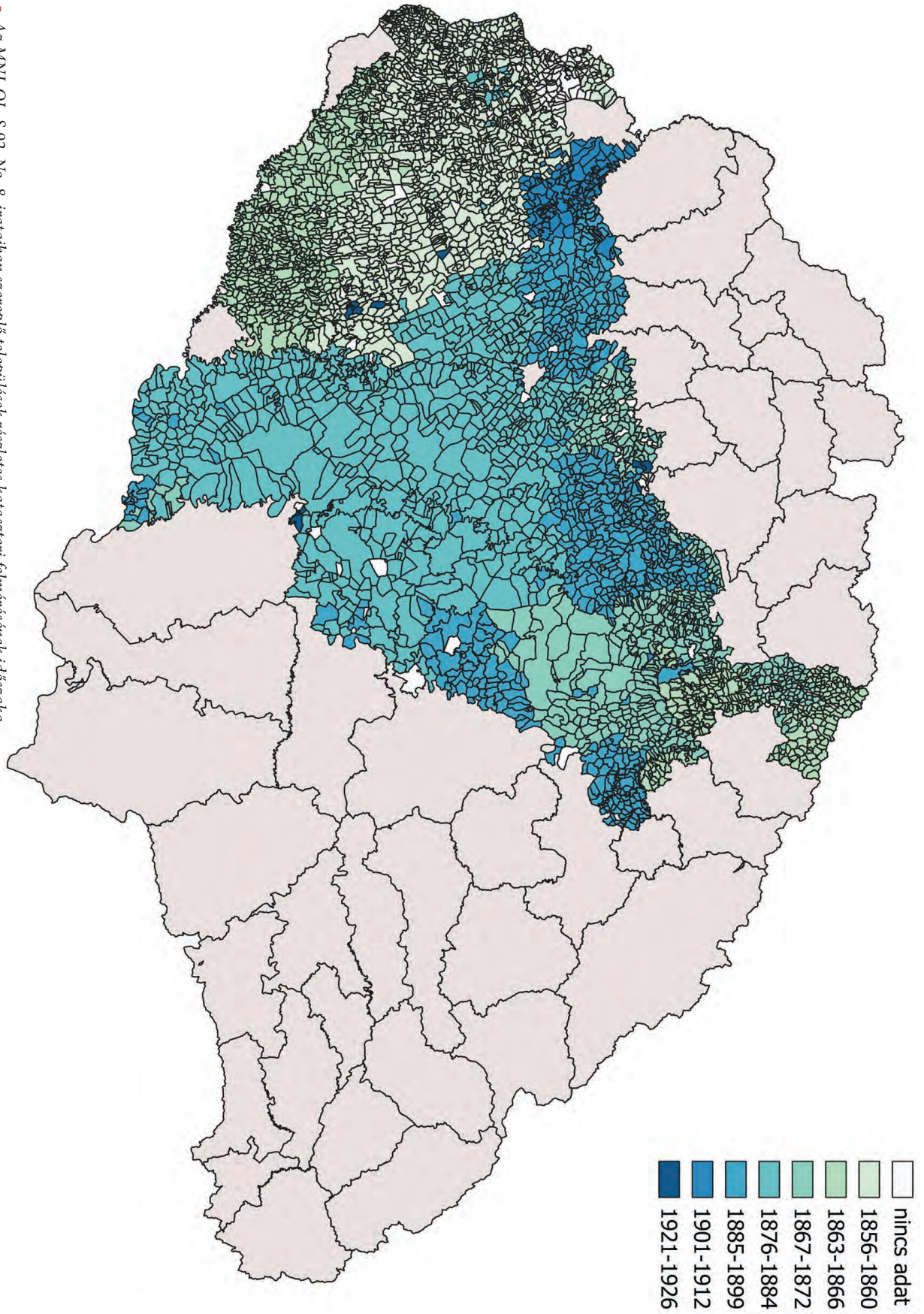

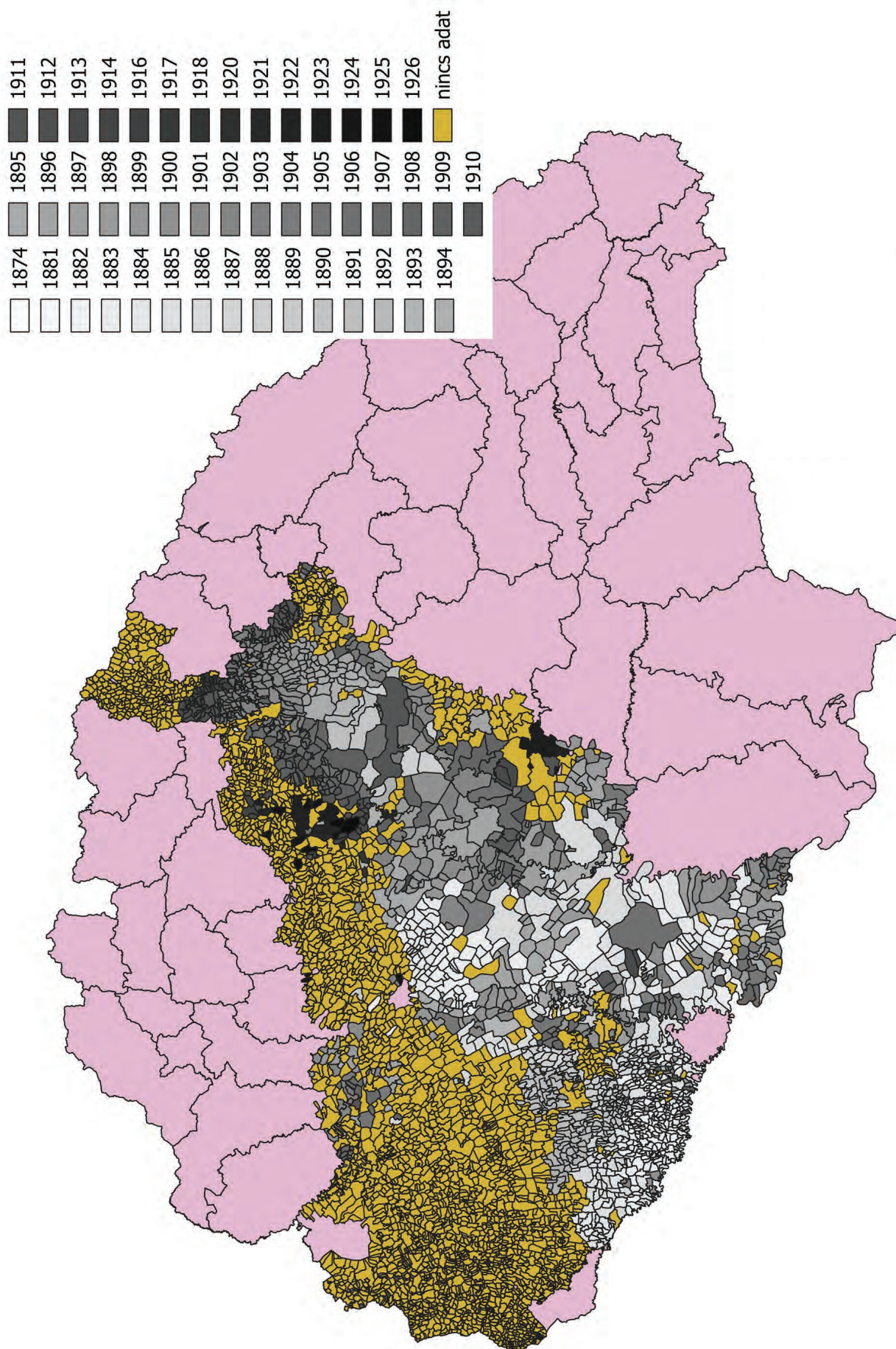
■ Az MNL OL, S 92. No. 8. jelzetű irategyűttesben megtalálható települések. Jól látható, hogy elsősorban a bekecsereződés utáni országhatáron belüli települések adatai érhetők el az iratokban, de nyugaton, északon és délen egyes megyék jegyzékei az utódállamokhoz kerültek településeket is tartalmazták

■ Az MNL OL, S 92. No. 8. jelzettű irategyűttesben megtalálható települések. Az utódállamokhoz került települések eltérő szímmel szerepelnek. Az előző térképpel összehasonlítva érzékelhető, hogy az adatokat hányféle módon lehet láthatóvá tenni (vizualizálni)

■ Az MNM OL, S 92. No. 8. iratában szereplő települések részletes kataszteri felmérések időszaka

■ Az MNL OL, S 92. No. 8. irataiban szereplő települések mérnöki helyszínelésének éve